

QUAN NIỆM CỦA THANH NIÊN VỀ ĐỒNG TIỀN

PGS.TS. Phan Thị Mai Hương

Giám đốc Trung tâm Tâm lý học thực nghiệm, Viện Tâm lý học.

TÓM TẮT

Nghiên cứu về quan niệm của thanh niên về đồng tiền được thực hiện với 714 thanh niên từ 16 - 30 tuổi tại 4 tỉnh thành cho thấy, giới trẻ ngày nay hiểu được giá trị của đồng tiền. Với họ, tiền bạc có giá trị thực tế, họ không đồng nhất giá trị của con người và giá trị của tiền bạc, cũng như không đồng nhất tiền bạc với hạnh phúc tình yêu. Tuy nhiên, họ thấy được vai trò quan trọng của tiền bạc trong việc tạo ra những điều kiện cho hạnh phúc. Thanh niên đánh giá cao việc lao động để có tiền và để khẳng định giá trị của bản thân. Họ không chấp nhận kiếm tiền bằng mọi cách và quan tâm đến cách kiếm tiền hơn là số tiền kiếm được. Quan điểm về cách kiếm tiền tỏ ra khá xa lạ với thanh niên học sinh cuối cấp. Giới trẻ ủng hộ việc vay tiền cho mục đích hoạt động lành mạnh (công việc, học hành, bệnh tật, xây nhà) nhưng cho rằng, vay cho mục đích thụ hưởng là sai trái. Trong quan niệm về tiêu tiền, thanh niên không ủng hộ việc chi tiêu thoáng mà muốn chi tiêu phù hợp túi tiền của mình. Họ nhìn nhận rằng, trong các khoản chi lớn thì rất cần sự tư vấn của người có kinh nghiệm. Cách nghĩ về việc kiếm tiền cũng như tiêu tiền phân hóa theo lứa tuổi, trình độ học vấn và giới tính nhưng không phân biệt theo khu vực nông thôn hay thành thị.

Từ khóa: Quan niệm về đồng tiền; Thanh niên; Kiếm tiền; Tiêu tiền.

Ngày nhận bài: 25/9/2012; Ngày duyệt đăng bài: 20/10/2012.

Mở đầu

Trong bối cảnh hiện nay, nền kinh tế của đất nước đang có những bước phát triển vượt bậc so với thời kỳ chiến tranh, bao cấp đã đem đến cho con người những cơ hội và điều kiện để cảm nhận rõ hơn giá trị của đời sống mới đầy đủ hơn, tiện nghi hơn. Nhu cầu vật chất và tinh thần của con người ngày càng tăng, điều đó càng kích thích họ tích cực hơn với các hoạt động kinh tế đáp ứng nhu cầu của mình. Trong guồng quay ấy, đồng tiền hay con người là trung tâm của hoạt động là vấn đề đáng được quan tâm. Bởi một thực tế là nhờ có tiền mà kinh tế xã hội được phát triển, nhờ có tiền mà đời sống vật chất và tinh thần của con người có chất lượng hơn, được nâng cao hơn. Nhưng cũng vì tiền mà nhiều người đánh mất bản thân mình, bị đồng tiền chi phối mạnh mẽ,

thậm chí đồng tiền còn làm chủ, định hướng hoạt động một bộ phận không nhỏ trong xã hội chúng ta.

Nghiên cứu này tìm hiểu xem thanh niên ngày nay quan niệm như thế nào về giá trị của tiền bạc, tiền bạc có liên quan gì đến hạnh phúc lứa đôi hay không, quan niệm về việc kiếm tiền và tiêu tiền như thế nào?

Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu sử dụng thiết kế một lần theo lát cắt ngang để tìm hiểu về quan niệm của thanh niên hiện nay về đồng tiền. Mẫu nghiên cứu là 724 thanh niên tuổi từ 16 đến 30 tại 4 tỉnh, thành: Hà Nội, Thái Nguyên, thành phố Hồ Chí Minh và Tiền Giang.

Phương pháp chọn mẫu không ngẫu nhiên, bởi vào thời điểm nghiên cứu được tiến hành tại các địa phương, có những thanh niên phải đi làm ăn xa, đi làm hay đi học. Nghiên cứu thực hiện chọn mẫu cụm: tất cả thanh niên có mặt tại địa phương trong thời điểm nghiên cứu đều tham gia trả lời phiếu hỏi. Họ thuộc đủ loại thành phần: nông dân, công nhân, học sinh, người đi làm tại các cơ sở được nghi vào thứ 7, các hộ kinh doanh cá thể, buôn bán nhỏ lẻ tại gia đình, người làm thuê gia công...

Công cụ nghiên cứu chính là bảng hỏi. Nội dung của bảng hỏi bao gồm các thông tin liên quan đến vấn đề nghiên cứu: quan niệm về đồng tiền, quan niệm về mối quan hệ của đồng tiền với hạnh phúc, quan niệm về kiếm tiền và tiêu tiền. Bên cạnh đó, nghiên cứu sử dụng phương pháp phỏng vấn sâu nhằm bổ sung cho các thông tin định lượng thu thập được từ bảng hỏi và các thông tin thứ cấp thu thập từ các trang mạng xã hội và trang tin điện tử trong nước.

Kết quả nghiên cứu

1. Quan niệm của thanh niên về giá trị của tiền bạc

Quan niệm của thanh niên về giá trị của đồng tiền được xem xét ở các mối quan hệ của tiền với cuộc sống của thanh niên trong suy nghĩ của họ. Ở đây đề cập đến một số mối quan hệ của tiền với giá trị của con người (sự thành đạt, giá trị của lao động và cảm nhận hạnh phúc trong tình yêu).

Kết quả nghiên cứu quan niệm của thanh niên về giá trị của tiền bạc được hiển thị ở bảng dưới đây.

Số liệu cho thấy, nhìn chung, thanh niên quan niệm rằng, tiền có giá trị lớn với đời sống, làm gì cũng phải có tiền, còn không có tiền thì không làm được gì. Đây cũng là đặc điểm chung của xã hội được vận hành bởi nền kinh tế thị trường.

Thanh niên ngày nay cảm nhận rất rõ thiếu tiền sẽ như thế nào nên hầu hết đều nhất trí rằng, họ không thể sống trong nghèo đói. Tuy vậy, nhiều người

lại không cho rằng “không làm ra tiền là có tội”. Điều này dường như có chút mâu thuẫn với quyết tâm đã nói ở trên bởi để không sống trong nghèo đói thì họ phải có quyết tâm hành động để kiếm tiền. Không làm ra tiền, làm sao họ có thể khẳng định rằng mình không thể sống nghèo?

Bảng 1: Quan niệm về giá trị của tiền bạc (tỷ lệ %)

Các ý kiến	Đúng	Sai	Không biết
1. Không có tiền thì không làm được gì cả	69,3	22,5	8,4
2. Ngày nay, để làm gì thành công, chỉ cần có tiền là đủ	16,9	66,8	16,3
3. Nhìn cách người ta tiêu tiền, có thể biết họ là người thành đạt hay không	22,4	49,6	28,0
4. Không thể sống trong nghèo đói	75,2	14,1	12,7
5. Không làm ra tiền là có tội	22,1	62,0	16,0

Tuy nhiên, với thanh niên có tiền chưa phải là có tất cả. Nhiều người không gắn sự thành công với việc có tiền. Có tiền chưa chắc đã thành công, hay nói khác đi, có tiền vẫn chưa đủ để có thành công. Một số người cho rằng, thành đạt không gắn với việc người ta tiêu tiền như thế nào. Kết quả này cho thấy với thanh niên, việc tiêu tiền không thể hiện người ta có thành đạt hay không. Trên thực tế, vẫn có nhiều bạn trẻ tiêu tiền một cách xa xỉ bất kể họ có là người kiếm ra tiền hay không. Họ được một số người ngưỡng mộ không phải vì họ là người thành đạt trong xã hội, mà thường được coi là sành điệu, thời thượng, hiểu biết. Thanh niên có vẻ thích được coi là sành điệu, hiểu biết hơn là thành đạt.

Những quan niệm trên tương đối khác nhau ở thanh niên sống tại những khu vực khác nhau (nông thôn và thành thị) và theo lứa tuổi. Sự khác biệt trong quan niệm không rõ rệt theo học vấn và giới tính.

Số liệu cho thấy, những thanh niên sống ở vùng nông thôn, đặc biệt nông thôn miền Bắc rất khác với thanh niên đô thị trong quan niệm về giá trị của tiền bạc. Thanh niên ở Thái Nguyên có tỷ lệ thấp nhất so với các khu vực khác ở nhóm những người cho rằng, không có tiền không làm được gì (tỷ lệ này ở Thái Nguyên là 51% so với 75% ở Hà Nội, 71% ở Tiền Giang và 68% ở thành phố Hồ Chí Minh); chỉ cần có tiền là thành công (Thái Nguyên khoảng 12%, so với 17% ở Hà Nội, 20% ở thành phố Hồ Chí Minh và 16% ở Tiền Giang); cách tiêu tiền cho biết sự thành đạt (Thái Nguyên: 19%, Tiền Giang 16% so với Hà Nội 26% và thành phố Hồ Chí Minh 25%), không làm ra tiền là có tội.

Số liệu cũng cho thấy, khi tuổi càng lớn thì một số quan điểm càng được số đông ủng hộ hơn (ví dụ: Không có tiền thì không làm được gì cả; Ngày nay, để làm gì thành công, chỉ cần có tiền là đủ). Trong khi đó, không tìm thấy sự khác biệt nào trong các quan niệm của những người có trình độ học vấn khác nhau. Điều đó chỉ ra rằng, quan niệm phát triển theo năm tháng, chứ không theo trình độ học vấn. Vì thế, sự trải nghiệm là quan trọng đối với học sinh để có nhân sinh quan chín chắn hơn.

2. Quan niệm của thanh niên về quan hệ giữa tiền bạc và hạnh phúc

Tình yêu và hạnh phúc lứa đôi là những vấn đề khá nóng hổi ở độ tuổi thanh niên. Đây là lứa tuổi họ không những bắt đầu phải chọn cho mình một hướng đi về nghề nghiệp, xác định cho mình chỗ đứng trong xã hội mà còn phải tìm kiếm cho mình một người bạn đời theo mô hình mà mỗi người đặt ra. Liệu trong mô hình đó, vật chất, tiền bạc có vị trí như thế nào đối với thanh niên. Phần này quan tâm đến việc thanh niên nghĩ như nào về mối quan hệ của tiền bạc với hạnh phúc lứa đôi của mình.

Bảng 2: Quan niệm của thanh niên về mối quan hệ giữa tiền bạc và hạnh phúc, tình yêu (tỷ lệ %)

Các ý kiến	Đúng	Sai	Không biết
1. Trong tình yêu chân chính không có chỗ cho tính toán tiền bạc	68,3	18,6	13,2
2. Thà khóc trong xe hơi còn hơn cười trên xe đạp	13,3	69,4	17,3
3. Xấu nhưng giàu còn hơn đẹp mà nghèo	22,7	54,7	22,6
4. Lấy người nghèo nhưng yêu mình còn hơn người giàu mà không yêu mình	75,0	13,2	13,8
5. Tiền có thể mua được tình yêu	15,0	69,9	15,1
6. Khi kết hôn, nên chọn người có tiền để đảm bảo hạnh phúc	24,7	45,7	29,6

Số liệu đã cho thấy, nhìn chung, nhiều thanh niên hiện nay (chiếm khoảng 60 - 70% số người được hỏi) có sự tách bạch tương đối giữa hạnh phúc tình yêu với tiền bạc. Nhiều người cho rằng, trong tình yêu không có chỗ cho tính toán tiền bạc, lấy người nghèo mà có tình yêu còn hơn lấy người giàu mà không yêu, tiền không mua được tình yêu hoặc không cho rằng xấu - giàu hơn đẹp - nghèo.

Có thể thấy rằng, nhìn chung, suy nghĩ của thanh niên về mối quan hệ giữa tiền và hạnh phúc, tình yêu khá lý tưởng và trong sáng. Những thông tin

thực tế được phổ biến trên internet về tính thực dụng của thanh niên hiện nay có vẻ như chỉ của một bộ phận thanh niên mà thôi, còn nhìn chung, vẫn còn rất nhiều người trong sáng, không coi tiền bạc là điều kiện của hạnh phúc cũng như không tôn thờ tiền bạc, coi nó chiếm vị trí thống soái trong tình yêu.

Bên cạnh đó, vẫn còn một bộ phận khác trong giới trẻ coi tiền bạc có một giá trị rất lớn trong tình yêu và hạnh phúc lứa đôi của mình. Số này chiếm khoảng 15 - 20% số mẫu trong nghiên cứu. Đó là những người công nhận giá trị của vật chất và tiền bạc trong quan hệ yêu đương như một điều kiện số 1 để đảm bảo hạnh phúc. Trước hết, họ muốn được giàu sang, rồi sau đó, họ mới cần đến cảm giác hạnh phúc của mình. Kết quả phỏng vấn cho thấy rằng, một số thanh niên khá tự ti vì cái nghèo của mình. Họ nói: “Ngày nay, nghèo rất khó có người yêu. Con gái thấy mình nghèo là đã không nhìn tới rồi, nói chi tới việc tìm hiểu nhau mà yêu nhau nữa. Có người yêu rồi, không có tiền thì cũng không trụ lâu được, mọi thứ đều cần có tiền. Đi chơi với nhau, nhất định ít nhất phải uống cái gì đó, chứ không đi tay không được. Rồi ngày sinh nhật, ngày 8/3, cũng ít nhất phải có hoa, có quà cho bạn gái” (Nam, 25 tuổi, nông thôn).

Hoặc ý kiến khác cho rằng: “Xã hội này, làm gì mà chẳng cần tiền. Như em, muốn con gái để mắt tới, chắc chắn phải có cái xe máy tử tế, có quần áo tươm tất, giày dép dàng hoàng, điện thoại di động đời mới...” (Nam, 22 tuổi, thành thị).

Ý kiến của các bạn gái có khác chút ít nhưng nhìn chung vẫn thấy giá trị của tiền bạc trong hạnh phúc: “Khi đã thật lòng yêu nhau, đồng tiền đứng ở hàng sau. Nhưng nói thật là yêu người không có tiền thì khó hạnh phúc được, không nhất thiết phải giàu nhưng phải có tiền” (Nữ, 23 tuổi, nông thôn ra thành thị học).

Nghiên cứu lấy quan điểm của một nữ minh tinh Trung Quốc đã được công khai bộc lộ trên truyền thông đại chúng rằng “Thà khóc trong xe hơi còn hơn cười trên xe đạp” và được một bộ phận khá đông đảo nữ thanh niên Trung Quốc đồng tình ủng hộ trên mạng internet để xem thanh niên Việt Nam có quan điểm như vậy hay không. Số liệu cho thấy, những người đồng tình với quan điểm này không phải của đa số nhưng cũng chiếm một tỷ lệ không thể không quan tâm (chiếm 13,3% trong số những người được hỏi). Có thể thấy một bộ phận thanh niên có những quan điểm khẳng định giá trị của tiền bạc trong tình yêu và hạnh phúc lứa đôi.

Đó là giai đoạn của tình yêu, nhưng đến khi kết hôn, tính thực dụng mở rộng tới nhiều thanh niên hơn. Quan điểm “Khi kết hôn, nên chọn người có tiền để đảm bảo hạnh phúc” được 24,7% số người được hỏi nhất trí, gần gấp đôi so với số người thực dụng trong tình yêu ở trên.

Điều này cho thấy, quan điểm thực dụng và vật chất hóa tình yêu, hôn nhân cũng là một xu hướng của một bộ phận giới trẻ nước ta hiện nay. Tuy

nhien, cho đến thời điểm này, đó chưa phải là một trào lưu chung, nhất là đối với thanh niên ở nông thôn và của học sinh cuối cấp còn đang ngồi trên ghế nhà trường.

Bảng 3: Hệ giá trị của thanh niên

	Số lượng	Điểm trung bình	Độ lệch chuẩn	Thứ bậc
Sự nghiệp	617	2,73	1,202	3
Thu nhập, tiền	386	3,68	1,220	6
Gia đình	674	1,99	1,122	1
Sức khỏe	656	2,16	1,197	2
Bằng cấp	96	3,63	1,088	4
Tình yêu	452	3,88	1,009	7
Danh dự cá nhân	349	3,66	1,235	5
Các mối quan hệ xã hội	217	4,22	1,048	9
Địa vị xã hội	151	4,14	1,114	8

Ghi chú: ĐTB được tính theo thang thứ bậc 5 điểm, điểm càng cao giá trị càng lớn.

Mặt khác, khi đối chiếu nhiều mặt khác nhau của cuộc sống, số liệu cho thấy, trong hệ giá trị của thanh niên có nhiều điều được cho là quan trọng đối với họ có vị trí gần tương đương nhau (với điểm trung bình của thứ bậc dao động không đáng kể từ 3,63 đến 3,88). Đó là các giá trị của bằng cấp, danh dự cá nhân, tiền bạc và tình yêu. Chúng đứng sau gia đình, sự nghiệp và sức khỏe. Điều này cho thấy, thanh niên ngày nay nhìn nhận những điều kiện cho hạnh phúc cá nhân của mình khá hoàn mỹ và đa dạng. Có vẻ như đã xa rời quan niệm “Một túp lều tranh, hai trái tim vàng” của thế hệ trước, mà ở họ, tình yêu và tiền bạc cân song hành với nhau mới có thể có hạnh phúc. Có thể thấy, ở mức độ nhất định, các giá trị thực dụng của nền kinh tế thị trường đã ảnh hưởng đến lối sống của thanh niên, len lỏi vào đời sống xúc cảm của họ.

Suy nghĩ của một bạn trẻ ở đây là tương đối tiêu biểu cho lớp trẻ hôm nay trong quan niệm về mối quan hệ giữa tình yêu và tiền bạc của họ: “Tôi đã suy nghĩ thật nhiều, nghiêm túc với chính mình về tình yêu và tiền bạc, về “bánh mì và hoa hồng”. Tôi muốn cái gì hơn? Và câu trả lời bên trong con người tôi vang lên là cả hai. Tôi không chấp nhận sống nghèo nàn. Tôi không chấp nhận một túp lều tranh. Không! Tôi không muốn! Nhưng tôi cũng không muốn giàu có mà có đơn! Tiền bạc là điều có thể, còn tình yêu thì đến khó hơn nhiều” (Blog của Mai Trang).

3. Quan niệm của thanh niên về việc kiếm tiền và vay tiền

* Quan niệm về việc kiếm tiền

Muốn có nhiều tiền là nhu cầu của đại đa số thanh niên hiện nay (với gần 85% số người đồng ý). Rất ít người hoài nghi nhu cầu này của mình.

Kết quả nghiên cứu cho thấy, điều đáng làm các bậc cao niên yên lòng là ở chỗ, đại đa số thanh niên được hỏi đều muốn có tiền từ lao động chứ không phải từ các nguồn khác. Số liệu cũng khẳng định rằng để có nhiều tiền, thanh niên sẵn sàng lao động vất vả chứ họ không muốn an nhàn. Nỗ lực kiếm tiền hiện hữu ở thanh niên ngay cả khi họ được cho nhiều tiền.

Bảng 4: Quan niệm về việc kiếm tiền (tỷ lệ %)

Các ý kiến	Đúng	Sai	Không biết
1. Tôi thích đồng tiền do lao động mà có được	92,2	4,0	3,8
2. An nhàn mà ít tiền còn hơn là vất vả để kiếm được nhiều tiền	19,7	62,4	17,9
3. Nếu được cho nhiều tiền, tôi sẽ không cần phải cố gắng lao động kiếm tiền nữa	13,7	77,0	9,3
4. Để kiếm tiền thì làm cách nào cũng chấp nhận được	7,6	83,6	8,8
5. Giá trị của mỗi người là ở chỗ họ kiếm được bao nhiêu tiền	15,0	66,6	18,4
6. Tôi quan tâm đến số tiền kiếm được hơn là cách kiếm ra số tiền đó	14,3	69,8	15,9
4. Tôi muốn có nhiều tiền	84,8	8,3	6,9

Có thể thấy rằng, nhìn chung, với bộ phận lớn thanh niên ngày nay, lao động để có tiền là một giá trị được họ trân trọng. Tuy nhiên với họ, tiền bạc không phải là tất cả, họ muốn lao động chân chính để có tiền và cũng là để khẳng định giá trị con người của mình. Nhân phẩm được họ coi trọng như lao động của mình vậy. Họ không chấp nhận kiếm tiền bằng mọi cách, cũng như quan tâm đến cách kiếm tiền hơn là số tiền kiếm được. Hơn nữa, họ cũng không đánh giá giá trị của con người thông qua việc con người đó kiếm được bao nhiêu tiền.

Quan điểm về cách kiếm tiền tỏ ra khá xa lạ với thanh niên học sinh cuối cấp. Các em không biết đến những khái niệm này. Đây là điều cần chú ý bởi chỉ một vài tháng sau, các em đã bước vào trường học lớn hơn - trường đời. Đó

cũng là lúc bắt buộc các em phải quan tâm đến vấn đề trên cho cuộc sống độc lập của mình.

Liệu cách nghĩ về việc kiếm tiền có phân hóa theo những nhóm thanh niên khác nhau hay không? Hay nói cách khác, những người trái với quan điểm trên thuộc nhóm thanh niên nào?

Phân tích số liệu cho thấy rằng:

- Thứ nhất, tuổi càng lớn hơn, học vấn cao hơn thì số người đồng ý với quan điểm coi giá trị của con người ở chỗ họ kiếm được bao nhiêu tiền càng nhiều hơn (với $p < 0,05$).

- Thứ hai, học vấn cao hơn thì nhiều hơn số người phản đối quan niệm coi số tiền kiếm được quan trọng hơn cách kiếm tiền (với $p < 0,05$).

Thứ ba, nam giới chấp nhận kiếm tiền bằng mọi cách hơn nữ giới, nhưng nữ lại phản đối quan điểm coi số tiền kiếm được quan trọng hơn cách kiếm tiền hơn nam giới (với $p < 0,05$).

Những dữ liệu ở trên đã cho thấy, bên cạnh số đông có quan điểm đã phân tích ở trên, trong thanh niên cũng có sự phân hóa nhất định trong quan niệm về cách kiếm tiền theo trình độ học vấn, theo lứa tuổi và theo giới.

Số liệu cũng cho thấy quan niệm này không có sự khác biệt giữa thanh niên nông thôn và thành thị, giữa những người thay đổi hay không thay đổi môi trường sống. Đây là một điểm khá thú vị bởi xưa nay khác biệt văn hóa vẫn được coi là biến số quan trọng chỉ ra nhiều sự khác biệt trong suy nghĩ, trong cách thức hành động của con người nói chung. Nhưng với thanh niên thì trong vấn đề đang được bàn luận ở đây, khác biệt văn hóa không có ý nghĩa gì nhiều.

** Quan niệm về việc vay tiền*

Vay tiền được coi như một nguồn thêm vào số tiền có được của thanh niên, nhưng nó khác với nguồn tiền khác ở chỗ, sau khi sử dụng cho nhu cầu của mình, họ phải hoàn trả lại số tiền này. Tại một số nước, nguồn tín dụng trở nên rất phổ biến, giúp mọi người trang trải cho nhu cầu chi hợp lý và hoạch định các phương án để trả nợ dần. Đây là phương án hiệu quả cho cuộc sống của mỗi người. Ở Việt Nam, khả năng có được nguồn tín dụng chính thống cho sinh viên còn chưa phổ biến thì việc vay mượn các nguồn khác là điều khó tránh khỏi. Tính chất hai mặt của vấn đề này khá rõ nét. Một mặt nó có thể giúp người đi vay đáp ứng nhu cầu của mình, nhưng mặt khác, nếu người vay không hoạch định được kế hoạch để trả nợ thì có thể dẫn đến những hệ lụy khó lường.

Nghiên cứu quan tâm trước hết đến cách suy nghĩ của thanh niên về vấn đề vay tiền, xem họ suy nghĩ vay thế nào là đúng, là sai.

Bảng 5: Quan niệm về việc vay tiền (tỷ lệ %)

	Như thế là đúng	Không biết	Như thế là sai
1. Vay để ăn uống	19,4	62,3	18,4
2. Vay để mua sắm đồ dùng	27,1	51,6	21,3
3. Vay để chữa bệnh	95,4	3,1	1,5
4. Vay để học tập	95,5	2,1	2,4
5. Vay để làm ăn, đầu tư	91,8	2,4	5,8
7. Vay để đi chơi	6,8	80,4	12,8
8. Vay để giúp đỡ người khác	51,6	19,7	28,7
9. Vay để xây nhà	69,9	14,4	15,8
10. Vay hộ người khác	13,7	49,9	36,7

Số liệu ở bảng 5 chỉ ra rằng, theo quan niệm của đại đa số thanh niên, vay để chữa bệnh, để học tập, để làm ăn, đầu tư và vay để xây nhà là đúng. Còn vay thế nào là sai thì không có xu hướng quan niệm chung mà rất tùy từng người. Một số cho rằng, vay hộ người khác, vay để giúp người khác là sai. Một số khác lại cho rằng vay để mua đồ dùng là sai. Một bộ phận lớn thanh niên trong mẫu nghiên cứu còn phân vân không biết vay để ăn uống, để mua sắm, để đi chơi hay vay hộ người khác là đúng hay sai.

Có thể thấy, thanh niên hiện nay không phản đối việc vay mượn để chi tiêu. Việc phân định đúng - sai của hiện tượng này phụ thuộc vào mục đích của việc vay để chi tiêu cho việc gì. Những gì liên quan đến công việc, học tập, hay xây nhà mà cần phải vay thì được coi là đúng, còn cho tiêu xài cá nhân với mục đích thụ hưởng thì bị coi là sai. Quan điểm này đã phản ánh cách nhìn nhận của xã hội Việt Nam hiện nay về việc đi vay chứ không hoàn toàn là chỉ của riêng thanh niên.

4. Quan niệm của thanh niên về việc tiêu tiền

Tiêu tiền như thế nào cũng được coi là phạm trù văn hóa. Nó thể hiện lối sống của thanh niên và được bộc lộ khá rõ nét trong suy nghĩ cũng như trong hành động. Nghiên cứu quan tâm đến những quan niệm của thanh niên về cách tiêu tiền như thế nào trong mối tương quan với khoản tiền mình có, với hình ảnh thanh niên thời đại và trong quan hệ với người khác.

Nhìn chung, số liệu cho thấy, quan niệm về việc tiêu tiền của thanh niên hiện nay không hoàn toàn như những gì vẫn được cảnh báo trên các phương tiện truyền thông đại chúng. Trong nghiên cứu này, thanh niên không đánh đồng hình ảnh của “thanh niên thời đại” với việc dùng “hàng xin”, không nhất

trí với việc chi tiêu thoáng hoặc muốn gì phải mua bằng được hay chi tiêu không quan tâm đến sự góp ý của người khác. Trái lại, họ muốn chi tiêu theo túi tiền của mình, có bao nhiêu, chi bấy nhiêu, khi chi tiêu lớn thì tham khảo ý kiến người có kinh nghiệm, chi tiêu phải tính toán. Có thể thấy, quan điểm của thanh niên nói chung về chi tiêu là tương đối tích cực.

Bảng 6: Quan niệm của thanh niên về tiêu tiền (tỷ lệ %)

Các ý kiến	Đúng	Sai	Không biết
1. Thanh niên phải chi tiêu thoáng chứ tính toán thì có vẻ không hợp lắm	23,7	57,9	18,4
2. Đã mua thì phải mua "hàng xịn" mới là thanh niên thời đại ngày nay	8,3	76,7	15,0
3. Tiền của tôi, tôi tiêu tiền thế nào là việc của tôi, người khác không có quyền góp ý	25,9	61,8	12,4
4. Có bao nhiêu tiền thì chỉ nên tiêu bấy nhiêu	56,5	33,7	9,9
5. Trước khi quyết định mua cái gì lớn thì nên tham khảo ý kiến của những người có kinh nghiệm	87,5	7,0	5,6
6. Thanh niên đã định mua cái gì thì phải quyết tâm mua bằng được, nếu thiếu tiền thì đi vay	12,8	71,2	16,0

Bên cạnh phần lớn thanh niên có quan điểm như trên, vẫn có một bộ phận thanh niên có quan điểm trái ngược. Họ dễ cao bản thân trong các quyết định chi tiêu cho rằng, chi tiêu thế nào là việc cá nhân, người khác không có quyền góp ý, chi tiêu không nhìn vào túi tiền của mình, đã muốn mua gì thì phải quyết mua bằng được không cần biết mình có bao nhiêu. Ở một khía cạnh khác, họ có xu hướng thiên về quan niệm "thoáng" trong tiêu xài.

Lối chi tiêu thoáng hay chi tiêu có tính toán có vẻ như khiến một số bạn trẻ còn băn khoăn. Số này chiếm khoảng 18%.

Những người băn khoăn ở các quan điểm đã đề cập đến ở trên là những người chưa biết tiêu thế nào là đúng, là sai, hay nói khác đi, chưa xác định được cho mình hệ giá trị về chi tiêu.

Một số nhà xã hội nói rằng, kiếm tiền cần có văn hóa, tiêu tiền càng phải cần có văn hóa hơn và đôi khi, tiêu tiền còn khó hơn kiếm tiền. Vì thế, cả kiếm tiền, cả tiêu tiền đều cần được quan tâm giáo dục đúng mức. Việc giáo dục này phải bắt đầu từ rất sớm, để đứa trẻ thấy được giá trị thực của đồng tiền, hiểu được việc kiếm tiền cần đến khối óc và sức lực thế nào và cũng cần biết tiêu thế nào cho thông minh, cho có văn hóa và xứng với số tiền kiếm được.

Có thể thấy, ở quan niệm về chi tiêu, có sự phân hóa trong nhóm thanh niên.

6. Quan niệm về việc trả tiền khi đi chơi

Trả tiền cho những chi phí chung của cuộc chơi từ 2 người trở lên, có nam, có nữ, là một hiện tượng rất bình thường. Nhưng ai là người trả tiền (nam hay nữ) lại là một vấn đề không chỉ từ góc độ kinh tế, mà còn mang tính xã hội và văn hóa.

Bảng 7: Quan niệm về việc trả tiền khi đi chơi (tỷ lệ %)

Người trả tiền	Đi với bạn bè	Đi với người yêu
Đàn ông phải trả tiền	12,3	46,1
Nam nữ ai trả cũng được	22,8	39,4
Mỗi người trả một phần	64,9	14,6

Số liệu cho thấy, với thanh niên, có sự phân hóa về đối tượng chi tiêu khá rõ rệt: ai trả tiền phụ thuộc vào việc đi chơi với ai. Nếu đi chơi với người yêu, nam giới có xu hướng là người trả tiền, nhưng nếu đi với bạn thì họ có xu hướng chia sẻ phần phải trả.

Cụ thể, số liệu cho thấy, nếu đi với bạn bè, thanh niên cho rằng nam phải trả tiền chỉ chiếm 12,3%; nam và nữ ai trả cũng được chiếm 22,8% và mỗi người trả một phần là ý kiến của đa số người trả lời chiếm 64,9%.

Trong trường hợp đi chơi với người yêu, 46,1% số người cho rằng đàn ông phải trả tiền; 39,3% cho rằng nam nữ ai trả cũng được và chỉ 14,6% cho rằng mỗi người phải trả một phần.

Ở đây có chút khác biệt về quan điểm của nam và nữ. Dù đi chơi với bạn gái hay đi chơi với người yêu thì số nam cho rằng, nam giới có nghĩa vụ phải trả tiền cao hơn hẳn so với nữ (19,5% nam so với 7,5% nữ). Tỷ lệ này cao hơn hẳn khi đi chơi với người yêu, khiến cho việc tiêu tiền khi đi với bạn gái có một ý nghĩa đặc biệt khác. Khi đi chơi với người yêu thì tỷ lệ này là gần 60% nam, so với hơn 38% nữ. Điều này phần nào cho thấy gánh nặng của nam giới khi họ không có đủ tiền.

Trên một bình diện khác có thể thấy, ý kiến của nhiều thanh niên về sự bình quyền nam nữ trong vấn đề chi tiêu, cho dù đó là đi chơi với người yêu, bởi có đến gần 40% số người được hỏi không hề có khuôn mẫu sẵn trong suy nghĩ của mình về việc nam giới phải chi trả mọi thứ cho cuộc chơi chung.

Sự phân hóa về đối tượng chi tiêu khá rõ rệt này cho thấy, phần nào văn hóa tiêu tiền của thanh niên hiện nay.

Kết luận

Kết quả nghiên cứu về quan niệm của thanh niên về đồng tiền cho thấy một số điểm sau:

Giới trẻ ngày nay nuôi ước mơ có nhiều tiền. Họ đánh giá cao giá trị của lao động trong việc kiếm tiền và sẵn sàng lao động cật lực để có tiền. Với thanh niên, tiền bạc có giá trị thực tế, không phải là cái để đánh giá giá trị của con người và không đồng nhất tiền bạc với hạnh phúc tình yêu, hạnh phúc gia đình nhưng họ thấy được vai trò quan trọng của tiền bạc trong việc tạo ra những điều kiện cho hạnh phúc. Tiền không phải là điều kiện đủ nhưng là điều kiện cần cho hạnh phúc.

Tiền là một nhu cầu của giới trẻ và nhìn chung, trong quan niệm của phần lớn thanh niên ngày nay, lao động là cách thức để có tiền. Với họ, lao động chân chính là để có tiền và cũng là để khẳng định giá trị của bản thân. Họ không chấp nhận kiếm tiền bằng mọi cách và quan tâm đến cách kiếm tiền hơn là số tiền kiếm được. Họ không đồng nhất giá trị của con người với số tiền người đó có. Quan điểm về cách kiếm tiền tỏ ra khá xa lạ với thanh niên học sinh cuối cấp.

Giới trẻ ủng hộ việc vay tiền cho mục đích hoạt động lành mạnh (công việc, học hành, bệnh tật, xây nhà) nhưng cho rằng vay cho mục đích thụ hưởng là sai trái.

Trong quan niệm về tiêu tiền, thanh niên không ủng hộ việc chi tiêu thoág mà muốn chi tiêu phù hợp túi tiền của mình. Họ nhìn nhận rằng, trong các khoản chi lớn thì rất cần sự tư vấn của người có kinh nghiệm.

Cách nghĩ về việc kiếm tiền cũng như tiêu tiền phân hóa theo lứa tuổi, trình độ học vấn và giới tính nhưng không phân biệt theo khu vực nông thôn hay thành thị.

Kết quả này gợi ý cho những chương trình giáo dục cho thanh niên, học sinh về giá trị của đồng tiền, văn hóa kiếm tiền và tiêu tiền khi họ còn ngồi trên ghế nhà trường.

Tài liệu tham khảo

1. Hoàng Yến, *Xem cách chi tiêu của người dân các nước và Việt Nam* (theo Forbes). <http://www.vnmedia.vn>, 2008.
2. Mai Trang, *Trong đời cần cả bánh mì và tình yêu*, <http://tiin.vn>, Ngày 31/1/2012.